

Секція: Педагогічні науки

Радкевич Володимир Михайлович

викладач

Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І.Я. Франка

м. Коростишів, Україна

ВИХОВНИЙ ІНТЕГРАТИВНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Сучасні новітні технології в мистецтві надають безмежні можливості для творчості. Наразі мистецтво розуміється як багатосарова, рухлива, відкрита складова культури, що акумулює естетичні, соціальні, політичні, історичні, психологічні, етичні джерела. Музика в цьому широкому пласті мистецтва займає особливе місце завдяки її комплексній дії на людину. Спеціальні дослідження науковців показали, що вона впливає і на психіку, і на фізіологію людини, може чинити заспокійливу і збудливу дію, викликати різні емоції. У зв'язку з цим можна говорити про виняткову важливість музичного виховання особи, його значення для формування громадянськості, як і багатьох інших особистісних характеристик [5, с. 77].

За висловлюванням Л. Арчажникової, специфіка музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона вирішує педагогічні завдання засобами музичного мистецтва. Визначальною особливістю, підкреслює автор, є наявність серед її складових художньо-творчого начала [1, с. 97]. Тож, головне наше завдання – пошук адекватних моделей музичного виховання, поглиблення інноваційної спрямованості музичної освіти.

Здобувачі освіти педагогічних коледжів мають чітко орієнтуватися в культурних подіях та персоналіях, уміти визначати мистецькі стилі й

напрями, розуміти зв'язок усіх складових культури – музичного мистецтва, літератури, фольклору, хореографії та ін.

Ідея комплексного впливу мистецтв посідає важливе місце в пошуках шляхів розвитку художньо-творчих здібностей вихованців. Між різними видами мистецтва існує внутрішній, творчий і життєвий зв'язок. Адже всі види мистецтва народжуються з єдиного джерела – реального життя, яке однаковою мірою живить творчість і композитора, і письменника, і художника. Отже, взаємозв'язок між видами мистецтва означає не лише знаходження внутрішніх зв'язків між музикою, літературою й живописом, а й між цими видами мистецтва й життям. Відомий вчений П. П. Блонський писав: "Уроки поезії, музики, малювання як ізольовані естетичні заняття володіють у край малою педагогічною цінністю. У кращому випадку, це – уроки відірваного від життя мистецтва" [2, с. 81].

Архітектура, музика, скульптура, живопис, хореографія, кінематограф... Усе це різні форми творчості, самовираження людини, все це – мистецтво. Але, мабуть, лише художня література, яка є його найпопулярнішим видом, має найбільший вплив на розвиток і становлення людини та і всього людства загалом. Як виду мистецтва, літературі притаманне, багатогранне, історичне осмислення дійсності, сприймання та осмислення її, безпосередньо як процесу. Література виражає національну своєрідність народу, специфіку менталітету, а отже – і безпосередньо впливає на формування національної самосвідомості. Література викликає сильніші враження, мислинневі процеси, переживання, ніж, наприклад, архітектура, живопис, скульптура, адже вона є одним із найуніверсальніших видів мистецтва. Звичайно, замінити інші види мистецтва повною мірою слово не може, оскільки його сприйняття залежить від досвіду читацької діяльності, індивідуального бачення художніх образів та все ж, мистецтво слова здатне передавати звуки, як

музика, барви й відтінки, як живопис, доносити до читача найрізноманітніші людські почуття.

Так само, як література, музичне мистецтво рішуче вторгається в усі сфери виховання й освіти. Якщо художнє слово викликає емоційно-естетичну реакцію, то сприймання музики йде зворотним шляхом: емоційно-естетична реакція викликає активну діяльність свідомості. Тож, співдружність цих видів мистецтва в педагогіці є досить плідною. Врешті, в педагогічному аспекті під взаємодією мистецтв на предметних заняттях розуміється використання творів різних видів мистецтва для розв'язання навчально-виховних завдань. Студенти /учні/ мають усвідомити, що різні види мистецтва не лише не відокремлені одне від одного, а, навпаки, тісно пов'язані, і знання одного з них допомагає глибшому сприйманню й розумінню інших видів мистецтва. "Дуже важливо, щоб у свідомості дітей музика не стояла осторонь інших мистецтв, а якомога яскравіше виявляла свої глибокі внутрішні (а не лише зовнішньосюжетні) зв'язки з ними" – писав Д.Б. Кабалевський [6, с. 110].

Для забезпечення всебічних ґрунтовних знань викладачі Коростишівського педагогічного фахового коледжу використовують системний, комплексний, діяльнісний, особистісний, культурологічний підхід. Кожен педагог намагається викладати музику в контексті інших наукових і художніх знань, у руслі системного підходу з озброєння студентів не лише фактичними теоретичними знаннями, а й методологічними, тобто знаннями про найважливіші елементи понять і структурні зв'язки між ними. Адже в галузі мистецьких занять системний характер розумової діяльності студентів відбувається у вигляді асоціативних зв'язків між видами мистецтва, засобами художньої виразності, стильовими напрямками тощо. Така методологія передбачає триєдність музики, слова і руху як засобу формування особистості. Іншою складовою частиною методики є сольфеджіо й імпровізація.

Передбачається виховання у студентів почуття ладового мислення методом ладової сольмізації. В основі методичної системи лежить також принцип елементарного музикування з використанням різних видів музично-сценічної діяльності. При цьому планомірно й системно впроваджується в навчальний процес виховання молоді в національному колориті.

Працюючи за інноваційними технологіями особливу увагу приділяємо інтерактивному навчання. Інтеграція занять музики з комп'ютерними технологіями дозволила зробити процес навчання більш візуальним, а відтак, цікавим, якісним, яскравим, творчим.

У контексті прогресивних методів музичного навчання і виховання викладачі коледжу значну увагу приділяють впровадженню розробок нових інтерактивних методик музичного виховання, заснованих на народній музиці. Розробляють та впорядковують затверджені на засіданнях циклової комісії апробовані оптимальні способи взаємопов'язаної діяльності викладача й студентів, спрямовані на розв'язання навчальних завдань.

Поряд зі стислим викладом теоретичного матеріалу на заняттях музичних дисциплін до кожної теми пропонуємо систему різнорівневих форм контролю набутих знань і практичних умінь: контрольні, тестові запитання, творчі, мета яких – спрямувати студентів на самостійний пошук, сприяти розвитку його творчого, аналітичного мислення. Це є продуктивним підходом у навчальному процесі, адже наразі теоретичні знання з фольклору сприймаються студентами легко, просто і доступно. Тому особливу роль відводимо народній музиці, яка несе в собі відбиток історичної долі, національної свідомості, що є найважливішою і найглибиннішою ознакою за природою культури особистості. Вона цілковито може вважатися інтегральним фактором соціалізації, а значить, має силу впливати на індивідуальний результат опанування культурними

цінностями суспільства. Визначаючи рівні сформованості національного світогляду майбутніх учителів початкових класів засобами кращих зразків народного мистецтва, ми враховуємо перелічені нижче критерії, а саме: ступінь розвиненості художньо-творчих, педагогічних, методичних, комунікативних умінь відповідно до світоглядної зрілості вихованців; адекватність навчально-виховної діяльності національним світоглядним уявленням, поглядам, ідеалам, переконанням; художньо-естетична орієнтація музично-виконавської діяльності на основі музичного фольклору. Ось чому доцільність залучення національної фольклорної спадщини з її колосальним значенням етнічних, різножанрових першоджерел для розвитку і створення духовної культури можна правомірно вважати не тільки правильною, а й конче необхідною у часі.

Наразі все більшої актуальності набувають питання формування професійних якостей майбутніх учителів початкових класів, які зумовлюють потребу пошуку інноваційних підходів до фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, оновлених форм і механізмів взаємодії теорії і практики. Адже професійна підготовка майбутнього вчителя відповідатиме сучасному рівню тоді, коли зміст, форми й методи педагогічної, методичної, зокрема музичної підготовки будуть зорієнтовані на формування висококваліфікованої особистості педагога, його фахових знань і умінь. Виховання національної музичної культури засобами фольклорного мистецтва полягає не у вимогах механічного засвоєння студентами народних надбань цінностей і традицій старших поколінь, а в створенні відповідних навчальних умов з багатим емоційнокультурним потенціалом. У цьому ракурсі на передній план виступає виховна спрямованість навчального матеріалу, використання у навчально-виховному процесі кращих зразків вітчизняного мистецтва. Як специфічний канал поширення емоційно-творчого досвіду людства, український музичний фольклор, впливаючи на особистість, активізує

сферу її почуттів, створює природне підґрунття для виховання повноцінно творчої, духовно багатой, національно визначеної, професійної особистості. Тобто, за допомогою фольклорного мистецтва, викладачі музичних дисциплін формують високу духовність національно орієнтованої студентської молоді, якій належить передати пісенне джерело свого народу наступним поколінням. Звідси, власне, і випливає те значиме місце викладачів циклової комісії музичного виховання у проведенні конкретних методологічно спрямованих заходів для підвищення рівня професійної й національно-музичної вихованості молодих фахівців. Водночас, не можемо ігнорувати гострий факт у питаннях оцінного ставлення частини молоді до первинного джерела – фольклору. Нерозуміння, небажання слухати, а часом і пряма відмова вивчати народну пісню – усе це зафіксовано в результатах анкетування, яке проводили студенти не тільки в школах під час проходження практики, а й серед одногрупників коледжу.

Проаналізувавши опитування, виявляємо ті негативні фактори, що впливають на низький рівень обізнаності молоді з фольклорним мистецтвом:

- брак знань про автентику (автоматично сприймається як “самодіяльний народний” фольклор);
- часом примусове залучення молоді до фольклору;
- досить незначна “популяризація” істинно народного фольклору у засобах масової інформації;
- мала кількість фоно-, відео архівів, “живого” звучання кращих зразків автентичного фольклору;
- орієнтир молоді на західно-європейські стандарти (музику);
- постійне звернення до народної пісні саме через її обробку, низькопробне аранжування.

Формуючи музичний смак у студентів, наші викладачі навчають їх умінню відрізнити справді прекрасне в музиці від потворного, умінню

отримувати насолоду від музики й знаходити джерело духовного збагачення. Студенти усвідомлюють, що музичний смак не з'являється сам собою, його слід формувати, виховувати й розвивати. Для цього необхідно слухати хорошу музику, вчитися розуміти її зміст та мову.

Щодо зацікавлення вихованців автентичним фольклором, пропонуємо:

1. В атмосфері добра, взаєморозуміння давати доступну інформацію про традиції та звичаї народу, його пісенну культуру, поєднавши науково-професійне з популярним.

2. Використовувати міжпредметні зв'язки. Музичний фольклор поєднувати з історією, українською мовою та літературою, прикладним мистецтвом тощо.

3. Організовувати ансамблі автентичного співу серед студентів та викладачів.

4. Влаштовувати концертні виступи з елементами обрядового дійства.

5. Проводити "живі заняття" – запрошувати солістів, гуртів, що співають в автентичній манері.

Удосконалюючи навчально-виховний процес у педагогічному коледжі, слід звернути увагу на дуже важливий момент: якщо молодь не цікавиться національною пісенно-обрядовою творчістю, то у неї не вихована потреба розуміти, любити й належним чином оцінювати найдосконаліші форми цього мистецтва. Примусове ж знайомство молоді з фольклором сприймається як "виховання палицею". І тут справа зовсім не в інших музичних уподобаннях. Студентам необхідна кваліфікована допомога для розвитку їхніх дещо спрощених уявлень про національну обрядову музику.

Взаєморозуміння і контакт – тільки таким чином можна вплинути на свідомість, мистецьке чуття молоді. Тож, для ефективного вирішення цих

нагальних завдань необхідна послідовність і перспектива у викладанні, зважений підхід до виховання музично-педагогічної культури студентів.

Педагогічна діяльність викладачів музики в коледжі направлена не лише на популяризацію та доцільність використання пісенних першоджерел у навчальному процесі, а й на те, щоб поєднувати у своїй роботі народну пісенність із сучасними формами музичного виховання. Використання на практиці саме таких інтеграційних прийомів сприяє вихованню майбутнього вчителя народною піснею без "примусу й насильства". А це вимагає формування особливих підходів у роботі, оскільки зміна стереотипу ставлення сучасної молоді до прадавньої пісні може відбутися лише за умови переведення студентів з позиції об'єктів, які лише сприймають та запам'ятовують, до позиції суб'єктів, які активно включаються у визначений об'єм роботи (ознайомлення, аналіз, вивчення та виконання пісень). Ставши суб'єктом діяльності, студенти мають можливість розмірковувати, висловлювати власні судження, робити висновки, залишаючи по собі реальні як індивідуальні, так і колективні результати (це і ансамблевий, і сольний, хоровий спів та гра на музичних інструментах).

На кожному занятті музики розвиваємо емоційну сферу студентів, художньо-творчу активність, здатність до розуміння і переживання музики. Сприймаючи фольклорний зразок у першоджерелі, студент автоматично долучається до вікопомних духовних цінностей. Як показує педагогічний практичний досвід, саме такий підхід у роботі з молоддю є значно результативнішим, повнішим за своїм змістом, краще збагачує їх мистецькі орієнтири, аніж зробили б це найрізноманітніші наукові системи та теорії. Зразки народно-пісенного мистецтва, що використовуються в роботі викладачами музичних дисциплін, стають надбанням власного досвіду вихованців, прилучаючи студентів до особливого світу художньої

реальності, збагачують їх глибинними знаннями про народ, його історію, шляхи розвитку тощо.

Усвідомлюючи, що вміння слухати і чути музику не є вродженою властивістю, розвиваємо пізнавально-творчі можливості вихованців у цілеспрямованому аналізі та виконанні музичних творів, бо лише власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків і переконань якраз на національному ґрунті. Важливою умовою вважаємо саме "живу" подачу музичного матеріалу, ту, яку можна відчувати, коли студент особисто є активним учасником, а не стороннім споглядачем, де він, виконуючи вказівки педагога, включається в безпосереднє творення разом із викладачем, відшуковуючи найоптимальніші прийоми та методи для успішної роботи.

Практика показує, що глибоко усвідомлюють і аналізують твори лише ті студенти, які мають міцні теоретичні знання, тверді переконання та ідеали. У виховному аспекті важливо акцентувати на тому, що під час слухання і виконання фольклорних творів не тільки змінюються, а й відшліфовуються смаки й симпатії національного колориту. Наводимо характеристику функцій типових завдань діяльності та формування відповідних умінь на основі національного фольклору:

- підбір акомпанементу до будь-якої української народної пісні;
- гармонізація мелодії чи басу головними тризвуками;
- логіка ладових тяжінь в мажорі та мінорі в народних ладах;
- особливості та вплив народно-пісенної творчості на розвиток інструментальної та вокальної музики;
- значення музичного фольклору у процесі виховання дітей та формування їх духовної культури;
- специфічні особливості фольклору, жанрова систематизація, манера виконання пісень різних жанрів, принципи будови народної пісні;
- аналіз пісень різних циклів, обрядів;

- спів народних пісень без супроводу музичного інструменту;
- жанри народної творчості та знання народної пісні як джерела хорового мистецтва;
- розробка сценаріїв свят та розваг з використанням національних та місцевих традицій;
- пісенно-ігровий, музично-танцювальний український фольклор;
- український танець.

Попри вагомий теоретичний та практичний внесок викладачів циклової комісії музичного виховання Коростишівського педагогічного фахового коледжу у розв'язання окресленої проблематики, все ж бракує більш системного дослідження методичних засад формування теоретичних знань та набуття практичних навичок і умінь у студентів шляхом інтерактивних методик. Потребують подальшого вивчення й питання комплексного використання українського музичного фольклору як домінанти теоретичного навчання студентів. Становить проблему недостатність репертуарних збірок, методичних посібників, у яких було б висвітлено аспекти адаптації та систематизації зразків українського музичного фольклору, розкрито його значення у формуванні базових теоретичних знань майбутніх учителів початкових класів засобами українського фольклору.

Висновок. Встановлення інтегрованих зв'язків між предметами мистецьких дисциплін та зв'язків між творами різних видів мистецтва на навчальних заняттях сприятиме формуванню у вихованців цілісної системи знань, озброюватиме їх узагальненими способами художньо-естетичної діяльності. Адже зміст інтегративної навчально-виховної моделі викладання спрямований саме на формування у свідомості цілісної картини культурного простору, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, розуміння специфіки художньо-образної мови різних його видів, на розвиток емоційно-почуттєвої сфери, асоціативно-образного

мислення, якостей творчої особистості та потреби в художньо-творчій діяльності.

Необхідно максимально використовувати резерви навчально-пізнавальної, пошуково-дослідницької, педагогічної діяльності для реалізації мети і завдань щодо удосконалення національно спрямованої орієнтації наших вихованців; ширше включати до програм музичних дисциплін зразки національного пісенно-обрядового фольклору. Серед чинників, що підвищують емоційне сприйняття музичного мистецтва, особливого значення набуває народно-пісенна творчість рідного краю. Матеріал, що містить у собі перлини вітчизняної музичної спадщини з відгомонам історії рідного краю, має стати основним чинником у формуванні національної свідомості як молодих учителів, так і їх вихованців. Тобто морально здорове покоління можна виховати лише шляхом залучення студентської молоді до вивчення, засвоєння національних зразків та застосування їх у навчальній і практичній діяльності. У зв'язку з цим набуває актуальності питання щодо впровадження експериментальних методик, які б сприяли глибшому засвоєнню музично-педагогічних знань на основі інтегрованого, комплексного вивчення національного матеріалу, а також практичної підготовки щодо його використання. Загалом же розробка теорії і методики мистецького навчання – надзвичайно важливий напрям модернізації сучасної музичної педагогіки і потребує подальших новітніх засобів, підходів та перспективних інтерактивних технологій.

Література

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: М.: Просвещение, 1984. 111 с.
2. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2 т. М.: Педагогика, 1979. Т. 1.

3. Богданова О. Фольклористика в системі середньої ланки музичної освіти / О. Богданова // Історія, фольклор, теорія музики. Вип. 1. К., 2004. С. 1-5.
4. Бондаренко Ю. І., Пасічник Є. А. Школа: Проблема ментальності та національної свідомості // Слово і час. 1993. № 6. С. 70-77.
5. Иванченко Г.В. Психология восприятия музыки: подходы, проблемы, перспективы. М.: Смысл, 2001. 264 с.
6. Кабалеvський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? К.: Муз. Україна, 1982.
7. Кушнарвова М. Б. Основні тенденції розвитку масової культури в контексті глобалізації. Аналітичний огляд / М. Б. Кушнарвова. URL: http://culturalstudies.in.ua/zv_2009-7.php#kuh2
8. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. С. 328.
9. Рудницька О. П. Світоглядна функція мистецтв // Мистецтв та освіта. 2001. № 3. С. 10-13.